

Prof. zw.dr hab. Mariola Wierzbicka

Dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej
Zakład Lingwistyki Kontrastywnej i Stosowanej

Instytut Filologii Germańskiej
Uniwersytet Rzeszowski
al. mjr. W. Kopisto 2b; 35-959 Rzeszów
tel. +48 17 8721208, faks. +48 17 8721016
email: infilger@univ.rzeszow.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr. Sofyi Aksenovej pt.
*Kongruenzabweichungen in der Relation 'Subjekt – Prädikat – Objekt' im
Deutschen im Vergleich mit dem Englischen, Russischen und Polnischen***

Napisana pod kierunkiem naukowym Pana prof. dra hab. Pawła Mecnera przedłożona do oceny rozprawa doktorska dotyczy nieregularności związku zgody w relacjach 'podmiot – orzeczenie – dopełnienie' w języku niemieckim w porównaniu z językiem angielskim, rosyjskim i polskim. Celem rozprawy jest wykazanie odstępstw kongruencji w czterech badanych językach oraz rozwiązanie problemu użycia konstrukcji egzystencjalnych, zdań bezokolicznikowych, konstrukcji ze znacznikiem ekspletycznym, zdań bezosobowych, konstrukcji bezpodmiotowych oraz konstrukcji z akcentem emfaticznym.

Praca stanowi udaną próbę wykorzystania syntaktycznego aparatu językoznawczego ułożonego w części teoretyczno-analitycznej obszaru lingwistyki. Teoretyczną podstawę pracy stanowią modele deskryptywne oraz transformacyjno-generatywne.

1. Układ pracy i treść poszczególnych rozdziałów

Licząca 240 stron rozprawa składa się z części teoretyczno-analitycznej (str. 7-170), empirycznej (str. 171-214), rozdziału podsumowującego wyniki przeprowadzonych badań (str. 215-220) oraz rozdziałów zamykających pracę, w skład których wchodzi bibliografia (str. 221-231), wykaz materiałów źródłowych (str. 232-234) i streszczenie w języku polskim i angielskim (str. 235-240).

Z uwagi na znaczną objętość pracy i mnogość podjętych w niej problemów pozwolę sobie na pominięcie szczegółowego opisu treści poszczególnych rozdziałów, tym bardziej, że zarys całej pracy Doktorantka przedstawi w swoim autoreferacie, a ograniczę się do uwag dotyczących budowy, celu i tez pracy, metodologii, doboru konkretnego instrumentarium badawczego, przeprowadzenia poszczególnych analiz i uzyskanych wyników ogólnych bądź szczegółowych w odniesieniu do ustaleń teoretycznych i rozwiązań praktycznych.

Poza wstępem (str. 5-6) stanowiącym rozdział pierwszy i podsumowaniem (str. 215-220) oraz wspomnianą bibliografią (str. 221-234) w części teoretyczno-analitycznej pracy wydzielonych zostało ponad to sześć rozdziałów.

Pierwszy rozdział (str. 5-6) stanowiący wstęp poświęcony został ogólnym założeniom badań, ustaleniom terminologicznym, metodzie badań oraz celom rozprawy. Autorka przedstawia w nim przedmiot rozważań i analiz konstrukcji gramatycznych, który tworzą zagadnienia topikalizacji, rematyzacji podmiotu oraz wyznaczenie roli kongruencji podmiotu i orzeczenia w zdaniu.

W bogatym w treści drugim rozdziale (str. 7-40) Doktorantka przedstawia podstawy analizy syntaktycznej, nawiązując do różnych modeli lingwistycznych. Wskazując na złożoność oraz wieloaspektowość omawianego zjawiska Autorka omawia kolejno definicje i interpretacje zdań pod kątem ich przydatności do analizy wygenerowanego materiału empirycznego: począwszy od definicji w ujęciu tradycyjnym, poprzez definicje w konwencji gramatyki dependencyjnej (Tesnière 1953, 1959, Heringer 1972, 1973, Erben 1980, Engel 1982, 1988, Eroms 2000) oraz modelu gramatyki struktur frazowych (Chomsky 1957, 1995, 2000) do definicji opartej na teorii standardowej gramatyki generatywno-transformacyjnej (Chomsky 1965).

W rozdziale trzecim (str. 41-74) na przykładzie języka niemieckiego Doktorantka omawia w oparciu o prace między innymi takich autorów jak Chomsky (1957, 1966, 1981, 2000, 2001), Glinz (1965, 1970), Griesbach (1986, 1991), Engel (1988, 1999, 2004), Zifonun/Hoffmann/Strecker (1997), Eroms (2000), Hentschel/Weydt (2003) kolejno problem znacznika ekspletynego *es* w pozycji inicjalnej zdania, w konstrukcjach egzystencjalnych, w konstrukcjach biernych w przypadku czasowników

nietranzytywnych oraz w przypadku czasowników tranzytywnych, jako podmiot logiczny w zdaniu *oraz* jako podmiot gramatyczny.

W rozdziale czwartym (str. 75-98) na przykładzie języka angielskiego Doktorantka dokonuje szczegółowej analizy konstrukcji egzystencjalnych w oparciu o prace między innymi takich autorów jak Scott (1968), Quirk/ Greenbaum (1972, 1993), Erdmann (1973, 1986), Milsark (1974, 1977), Williams (1980, 1994), Rizzi (1986, 2007), Cardinaletti (1990), Hazout (2004), Shlonsky (2006). Ponadto Autorka omawia szyk przestawny w zdaniu, hipotezę czasowników inakuzatywnych Perlmuttera, topicalizację i jej funkcje w zdaniu.

Rozdział piąty (str. 99-133) obejmuje badania nad konstrukcjami gramatycznymi w języku rosyjskim. Doktorantka, opierając się na opracowaniach takich jak Belowolskaja (2001), Zemskij (2003), Szachmatow (1941, 2007), Bagrjanceva (2006), analizuje szczegółowo konstrukcje egzystencjalne, zdania z akcentem emfatycznym, zdania z orzecznikiem bez czasownika osobowego, zdania jednoczłonowe oraz konstrukcje bezpodmiotowe, zdania ze znaczeniem modalnym, zdania z użyciem liczebników, zdania bezokolicznikowe, włączając do analizy również zdania z kilkoma bezokolicznikami, uwzględniając przy tym konstrukcje gramatyczne, które mogą być rozumiane dwuznacznie zależnie od kontekstu.

W równie obszernym rozdziale szóstym (str. 134-163) Doktorantka, opierając się na pracach Klemensiewicza (1968), Saloni/Świdzińskiego (1998), Strutyńskiego (1999), Jadackiej (2007) Skibicki (2007), dokonuje w języku polskim analizy kolejno kongruencji podmiotu i orzeczenia w zależności od rodzaju, różnicowanie końcówek osobowych w czasie przeszłym, konstrukcji egzystencjalnych z *to* i czasownikiem *jest/są*, zdań z podmiotem zbiorowym konstrukcji biernych, konstrukcji z akcentem emfatycznym, zdań bezosobowych, funkcji podmiotu domyślnego oraz roli orzeczenia i orzecznika, opisanych w formie różnych czasów w konstrukcjach w zależności od kontekstu.

W rozdziale siódmym (str. 164-170) Doktorantka dokonuje podsumowania rozdziałów z części teoretyczno-analitycznej. Wnikliwe przedstawienie aspektów teoretycznych w rozdziałach części teoretyczno-analitycznej pracy oraz omówienie pewnych zjawisk było konieczne, szczególnie z punktu widzenia mniej

przygotowanego czytelnika, bowiem bez podstawowej wiedzy teoretycznej nie jest możliwe pełne zrozumienie wywodów Doktorantki w części empirycznej. Rozdziały teoretyczno-analityczne dają zarówno Autorce jak i czytelnikowi należyłą podstawę pod badania empiryczne.

W zasadniczym rozdziale empirycznym pracy rozdziale ósmym (str. 171-214) Doktorantka przeprowadziła na podstawie sporządzonego korpusu wnikliwą analizę, autentycznych przykładów z tekstów prasowych oraz literatury współczesnej.

Źródła badawcze obejmują wybrane teksty z prasy niemieckiej, austriackiej, angielskiej, amerykańskiej, rosyjskiej i polskiej („Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „Die Presse“, „Moskauer Deutsche Zeitung“, „The Guardian“, „New York Times“, „Gazeta.ru“, „Rzeczpospolita“) oraz z literatury współczesnej (Wiktor Astafjew, Wiktor Tokarewa und Ludmila Ulizkaja). Przykłady są dobrane w taki sposób, aby można było zauważyć, na ile każdy z czterech języków jest specyficzny i ma odrębne reguły parametryczne w systemie syntaktycznym. Doktorantka dokonuje udanej analizy konstrukcji w czterech językach nawiązując do części teoretycznej według zasad tradycyjnych i generatywnych.

Rozważania zamyka rozdział dziewiąty (str. 215-220) stanowiący podsumowanie, w którym omówione zostały wyniki przeprowadzonych w rozprawie analiz.

Układ pracy jest przejrzysty i w pełni dostosowany do zadań badawczych Doktorantki. Walorem tej rozprawy jest z pewnością konsekwencja w prowadzeniu analizy poszczególnych tekstów według przyjętych kryteriów oraz fakt, że każdy aspekt teoretyczny wyvodu posiada swoją egzemplifikację. Zaprezentowanym opisom i komentarzom nie można odmówić naukowego charakteru. Sam dobór materiału badawczego, oraz sposób analizy są ze wszech miar poprawne i nie budzą zastrzeżeń. Zaprezentowanym opisom i komentarzom nie można odmówić naukowego charakteru. Dzięki tak dogłębnej analizie wyciągnięte przez Doktorantkę wnioski nie budzą zastrzeżeń i zasługują na uznanie.

2. Uwagi dotyczące metody i języka opisu oraz uwagi ogólne

Przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską oceniam wysoko. Praca jest przejrzysta i widać w niej myśl przewodnią, co świadczy o doskonałym opanowaniu aparatu badawczego i bardzo dobrej znajomości literatury przedmiotu. Doktorantce udało się w sposób przekonujący i jednoznaczny udowodnić swoje tezy. Oparte na wnioskach z przeprowadzonych analiz mało sformalizowane opisy muszą przekonać każdego czytelnika, że jest tak jak twierdzi Autorka. Analiza mechanizmów generatywno-transformacyjnych stanowi istotny krok w kierunku uściślenia reguł syntaktycznych w aspekcie uniwersalnym.

Podsumowując należy stwierdzić, że rozprawa mgr Sofyi Aksenovej stanowi szczegółową i kompleksową analizę syntaktyczną relacji 'podmiot – orzeczenie – dopełnienie' badanych na podstawie konstrukcji autentycznych w językach niemieckim, angielskim, rosyjskim i polskim. Można mieć zastrzeżenia do rozwiązań szczegółowych i takiego czy innego doboru literatury bądź rozłożenia akcentów badawczych, jednak byłyby to ewentualnie uwagi natury czysto warsztatowej i nie miałyby wpływu na ogólny obraz zastosowanej metodologii i poprawności wyводу. Recenzowana rozprawa jest niewątpliwie udaną pracą pionierską.

3. Wniosek końcowy:

Przedłożona rozprawa doktorska mgr Sofyi Aksenovej spełnia warunki art. 26 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. nr 65/2003, poz. 1365). W związku z powyższym wnioskuję, by na podstawie przedłożonej rozprawy oraz na podstawie dotychczasowego dorobku naukowego dopuścić Doktorantkę do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Rzeszów, dn. 08.06.2016

Prof. dr hab. Mariola Wierzbicka

